

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

БОЖКО ДАР'Я ВАЛЕРІЇВНА

УДК 349.22

**ПРАВОВІДНОСИНИ ІЗ ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВОГО ДЕРЖАВНОГО
СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ У ЗВ'ЯЗКУ
З ТИМЧАСОВОЮ ВТРАТОЮ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ**

12.00.05 «Трудове право;
право соціального забезпечення»

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Науково-дослідному інституті правового забезпечення інноваційного розвитку Національної академії правових наук України.

Науковий керівник –доктор юридичних наук, професор **ЯРОШЕНКО Олег Миколайович**, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, професор кафедри трудового права, член-кореспондент НАПрН України.

Офіційні опоненти:

– доктор юридичних наук, професор **МОСКАЛЕНКО Олена Вячеславівна**, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін, господарського та трудового права;

– кандидат юридичних наук, доцент **АРСЕНТЬЄВА Олена Сергіївна**, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, декан юридичного факультету.

Захист відбудеться «06» листопада 2017 року о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.086.03 у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 84-а.

Автореферат розіслано «05» жовтня 2017 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. П. Матюхіна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Численні економічні перетворення, що відбулись в Україні за роки незалежності, неминуче вплинули на відносини в соціальній сфері. Однак, реформування останніх не завжди провадилося в тому ж самому напрямку і з тією ж швидкістю, як здійснювалися реформи економічні. Як наслідок – це призвело до значної соціальної диференціації населення, падіння рівня його життя, зниження соціальної захищеності громадян і викликало їх невпевненість у своєму майбутньому. Ситуація, що складається в суспільстві, зумовлена входженням України в ринкові економічні відносини й виникненням складного комплексу соціальних проблем. Вона свідчить про наполегливу потребу подальшого розвитку й удосконалення усіх частин і механізмів соціального захисту на підставі фундаментальних наукових знань, у тому числі правових. Система соціального забезпечення, що формується, покликана сприяти соціальним змінам, оберігати суспільство від соціально-економічної напруженості, структурних дисбалансів, руйнації механізмів соціальної злагоди.

Одним з найважливіших за значимістю об'єктів соціального захисту громадян є їх здоров'я, що багато в чому визначає міру їх адаптації до економічної ситуації, що зазнає постійних змін. Не випадково ст. 49 Конституції України та Преамбула Основ законодавства України про охорону здоров'я право на охорону здоров'я визнають природним невід'ємним і непорушним правом кожного. Суспільство й держава, відповідальні перед сучасним і майбутніми поколіннями за рівень їх здоров'я, забезпечують у діяльності держави пріоритетність охорони здоров'я, поліпшення умов праці, навчання, побуту й відпочинку населення, розв'язання екологічних проблем, удосконалення медичної допомоги й запровадження здорового способу життя. Вагому роль у цьому покликанно відіграти загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності. Однак розуміння природи, суті, принципів і функцій цього соціально-правового явища як у нормотворців, так і в правозастосувачів є достатньо розмитим, суперечливим і поверхневим, що неминуче відбивається на спрямованості і змісті реформ, що мають місце в цій сфері. За таких обставин надзвичайно важливе значення набуває встановлення перспективних напрямків правового регламентування цієї організаційно-правової форми соціального забезпечення, що неможливо без поглиблення теоретичних уявлень про правовідносини із загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, про їх зміст, суб'єкти, об'єкти, підстави виникнення, зміни і припинення.

Науково-теоретичним підґрунтям проведеного дослідження послужили наукові праці таких правознавців, як В. В. Андріїва, О. С. Арсентьєва, М. І. Боднарук, Н. Б. Болотіна, Г. В. Єфремова, О. Д. Зайкін, Р. І. Іванова, О. Є. Мачульська, О. В. Москаленко, С. М. Прилипко, В. Д. Роїк, А. М. Слюсар, С. М. Синчук, Б. І. Сташків, О. В. Тищенко, Л. П. Шумна, О. М. Ярошенко та ін. Однак,

незважаючи на їх вагомий вплив, в Україні немає жодної комплексної наукової роботи, присвяченої правовідносинам із державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності. Важливість та актуальність указаної проблеми, а також теоретична і практична цінність її вирішення зумовили вибір теми цієї дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертація виконана в Науково-дослідному інституті правового забезпечення інноваційного розвитку Національної академії правових наук України згідно з темою «Концептуальні засади становлення інноваційного суспільства в Україні» (номер державної реєстрації 0112U003962), затвердженої постановою президії Національної академії правових наук України від 24 вересня 2012 р., №74/2 на період з 1 січня 2013 р. по 31 грудня 2015 р., і відповідає Пріоритетним напрямкам розвитку правової науки на 2011–2015 роки. Тема дисертації затверджена на засіданні вченої ради Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України (протокол № 11 від 20.11.2013 та уточнена протокол № 12 від 21.12.2016 р.).

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає в комплексному науковому опрацюванні правовідносин із загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності шляхом з'ясування їх юридичної природи, визначення місця в системі організаційно-правових форм соціального забезпечення осіб, які тимчасово втратили працездатність, в окресленні основних тенденцій розвитку й сучасного стану правової регламентації відносин у досліджуваній сфері, у виявленні проблем, що виникають при їх урегулюванні, та в опрацюванні конкретних пропозицій щодо їх розв'язання.

Для досягнення поставленої мети потрібно вирішити відповідні завдання:

- розкрити природу загальнообов'язкового державного соціального страхування як гарантії права громадян на соціальний захист у разі тимчасової втрати ними працездатності;
- сформулювати дефініцію правової конструкції «загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності»;
- виокремити суттєві ознаки вказаного виду соціального страхування й показати їх змістовне наповнення;
- висвітлити історичні періоди становлення й розвитку національного законодавства у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності;
- з'ясувати сутність правовідносин із загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності;
- провести систематизацію суб'єктів розглядуваних правовідносин;
- охарактеризувати об'єкт соціально-страхових правовідносин у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності;

- установити зміст досліджуваного виду правових відносин;
- окреслити підстави виникнення, зміни і припинення соціально-страхових правовідносин у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності;
- розробити науково обґрунтовані пропозиції з удосконалення правового регулювання загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності.

Об'єктом дослідження послужили правові засади функціонування системи загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності як організаційно-правової форми соціального забезпечення в Україні.

Предмет дослідження становлять правовідносини із загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності.

Методи дослідження. Вирішальне значення для методології дослідження мало використання загального діалектичного підходу, що сприяв розкриттю природи загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності як складного соціально-правового явища в його динаміці й у зв'язку з іншими соціальними та правовими категоріями (підрозділи 1.1; 1.3). Із позицій історичного методу здійснено характеристику основних періодів еволюції правового регламентування загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, показано їх вплив на розвиток системи соціального забезпечення в Україні (підрозділ 1.3). Порівняльно-правовий метод забезпечив здійснення порівняльного аналізу окремих норм правових актів України, міжнародно-правових стандартів та законодавства зарубіжних країн у питаннях упорядкування відносин у досліджуваній царині (підрозділи 1.1, 3.2; 3.3). Оперування логіко-семантичним методом і методом сходження від абстрактного до конкретного сприяло сформулюванню конструкцій «загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності» і «правовідносини із загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності» (підрозділи 1.2; 2.1). Структурно-функціональний використано при вивченні системи суб'єктів розглядуваних соціально-страхових правовідносин (підрозділ 2.2). Методи моделювання і прогнозування дали можливість сформулювати низку пропозицій щодо внесення змін і доповнень до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» (підрозділи 1.2; 2.2; 3.1).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим у вітчизняній науці права соціального забезпечення завершеним самостійним комплексним дослідженням правовідносин із загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, в якому визначені й теоретично обґрунтовані

інноваційні шляхи реформування в цій сфері під кутом зору всестороннього захисту життя і здоров'я працівників.

У результаті проведеної роботи сформульовано нові наукові положення й висновки, запропоновані особисто здобувачкою.

Уперше:

– загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності розглянуто як гарантована державою система прав та обов'язків, що передбачає у випадку тимчасової непрацездатності, вагітності, пологів, смерті, перенесених захворювань і травм матеріальне забезпечення на умовах, у порядку й установлених законодавством розмірах і надання соціальних послуг за рахунок коштів Фонду соціального страхування України, що формуються шляхом сплати страхових внесків, а також коштів з інших передбачених законом джерел;

– виокремлені й зазнали змістовного аналізу такі суттєві ознаки правовідносин із загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, як публічність, комплексність, оплатність, триваючий і супроводжуваний характер стосовно трудових правовідносин;

– систематизовано суб'єкти правовідносин із загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності: (а) первинний суб'єкт – застрахована особа; (б) основні суб'єкти – страхувальник, страховик і держава; (в) похідні суб'єкти – члени сім'ї застрахованої особи, іноземці, особи без громадянства, юридичні й фізичні особи, які здійснили поховання застрахованої особи, уповноважені державні органи, Громадська рада Фонду соціального страхування України, комісія (уповноважений) із соціального страхування підприємства, установи, організації та ін.; (г) допоміжні (сервісні) суб'єкти – медичні заклади, лікуючі лікарі, санаторно-курортні заклади, протезно-ортопедичні підприємства тощо;

– обґрунтовується, що об'єктами правовідносин із загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності є: (а) матеріальне забезпечення – періодична або одноразова грошова виплата, що здійснюється у формі допомоги за рахунок коштів Фонду соціального страхування України з метою повної або часткової компенсації втрати застрахованою особою заробітної плати (доходу) в разі настання в неї одного з передбачених законодавством страхових випадків, і (б) соціальна послуга – комплекс заходів з відновлення здоров'я застрахованої особи після перенесених нею захворювань і травм, що здійснюються в реабілітаційних відділеннях санаторно-курортних закладів за рахунок коштів Фонду соціального страхування України;

– аргументується, що підставою виникнення досліджуваних правовідносин є факт-стан «застрахованість». Матеріальне забезпечення й надання соціальних послуг у рамках цих

правовідносин здійснюються за додаткової (окрім факту-стану «застрахованість») наявності таких юридичних фактів, як настання страхового випадку і рішення комісії (уповноваженого) із соціального страхування;

– запропоновано й обґрунтовано періодизацію еволюції в Україні правового регулювання загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності: 1-й – до 1917 р.; 2-й – (1917 – 1932 рр.); 3-й – (1933 – 1990 рр.); 4-й – (1991 – 1997 рр.); 5-й – (1998 р. – до сьогодні);

– доведено необхідність доповнення розд. I «Загальні положення» Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» статтею під назвою «Права, обов'язки й відповідальність держави та її органів як суб'єктів загальнообов'язкового державного соціального страхування»; сформульовано її редакцію;

– виходячи із того, що піклування про здоров'я працівника є не тільки завданням держави й роботодавця, а й власним обов'язком останнього, а державна політика щодо призначення й виплати допомоги по тимчасовій непрацездатності повинна мати попереджувально-профілактичну спрямованість, сформульовано такі законотворчі пропозиції: а) допомога по тимчасовій непрацездатності призначається в розмірі 80 % середньоденної заробітної плати (доходу) за перші 7 календарних днів непрацездатності й у розмірі 100 % – за подальші календарні дні безперервної тимчасової непрацездатності; б) необхідно зняти обмеження щодо суми допомоги розміром максимальної величини бази нарахування єдиного внеску для працівників, які внаслідок належного піклування про власне здоров'я протягом 5-ти останніх років не зверталися за отриманням вказаної допомоги.

Удосконалено:

– трактування системи гарантій права людини на соціальний захист як нормативно визначеної, організаційно оформленої й забезпеченої державою сукупність взаємопов'язаних умов, способів і засобів, що забезпечують якомога реальнішу й повнішу реалізацію особою цього конституційного права у випадку настання юридично значимого соціального випадку;

– позицію, за якою правовідносин із загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності не є однорідними, а мають складну структуру. При цьому відносини, що формують комплексні соціально-страхові правовідносини, у багатьох випадках мають різну галузеву належність.

Набули подальшого розвитку:

– судження, за яким загальнообов'язкове державне соціальне страхування є основною матеріальною гарантією реалізації права громадян на соціальний захист у разі тимчасової втрати ними працездатності, розкрито її головну суть і призначення;

– розуміння основного змісту правовідносин із загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності як право застрахованої особи на матеріальне забезпечення й отримання соціальних послуг, як кореспондуючий йому обов'язок страховика забезпечити їх фінансування й виплату за рахунок коштів, основним джерелом яких є страхові внески страховальника і застрахованої особи.

Практичне значення одержаних результатів. Сформульовані у дисертації наукові положення, висновки, практичні пропозиції можуть бути застосовані:

а) у науково-дослідницькій роботі – для подальшого вивчення й розкриття проблем правового регулювання загальнообов'язкового державного соціального страхування як організаційно-правової форми соціального забезпечення;

б) у правотворчості – як теоретичний матеріал при опрацюванні і прийнятті нових нормативних актів у досліджуваній сфері (Закону України «Про загальнообов'язкове державне медичне страхування»), при внесенні змін і доповнень до чинного законодавства (до Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, Законів України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування») з метою його адаптації до кращих міжнародних і європейських зразків;

в) у навчальному процесі – при викладанні навчальних дисциплін «Право соціального забезпечення», «Загальнообов'язкове державне соціальне страхування», «Міжнародні соціальні стандарти», підготовки підручників, курсів лекцій, навчальних посібників і методичних рекомендацій за цією тематикою для студентів вищих навчальних закладах юридичного профілю;

г) у правозастосовній діяльності – при використанні рекомендацій і пропозицій у практичній діяльності застрахованих осіб, страховальників, Фонду соціального страхування України, органів, що формують державну політику і здійснюють державний нагляд в царині соціального страхування, а також суддів.

Апробація результатів дисертації. Основні положення рукопису схвалені на засіданнях відділень і вченої ради Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку Національної академії правових наук України.

Одержані здобувачкою у процесі дослідження наукові висновки, узагальнення і пропозиції пройшли апробацію на міжнародних і всеукраїнських науково-теоретичних і науково-практичних конференціях: «Актуальні проблеми трудового права і права соціального забезпечення» (м. Харків, 27-28 вересня 2013 р.); «Актуальні питання теорії та практики застосування сучасного вітчизняного та міжнародного права» (м. Київ, 15-16 черв. 2013 р.); «Актуальні питання інтелектуальної власності та інноваційного розвитку» (м. Харків, 21 берез. 2014 р.); «Верховенство права-основоположний принцип правової держави» (м. Харків, 07 листоп. 2014 р.);

«Від громадянського суспільства – до правової держави» (м. Харків, 24 квіт. 2015 р.); «Суверенність, незалежність, конституційність: становлення та розвиток української держави» (м. Харків, 12 черв. 2015 р.); «Актуальні проблеми правового регулювання в Україні та країнах ближнього зарубіжжя (у контексті євроінтеграційних процесів)» (м. Львів, 30 листоп. 2015 р.); «Національні та міжнародні механізми захисту прав людини» (м. Харків, 20 квіт. 2016 р.).

Публікації. Найбільш вагомі результати дослідження відображено в 13 наукових працях, серед яких 5 наукових статей у виданнях, віднесених до переліку фахових для юридичних наук, у тому числі 1 стаття у науковому періодичному виданні іноземної держави, а також у 8 тезах доповідей і наукових повідомлень на вказаних конференціях.

Структура та обсяг роботи відображає мету і задачі дослідження, зумовлена його об'єктом і предметом. Рукопис складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, 3-х розділів, які містять 7 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатку. Загальний обсяг роботи становить 244 сторінку, з яких основного тексту 200 сторінок. Список використаних джерел містить 226 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми роботи, вказано на її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, визначено мету й задачі дослідження, його об'єкт і предмет, висвітлено методологічні засади, сформульовано наукову новизну одержаних результатів та їх практичне значення, а також надано відомості про апробацію результатів дисертації.

Розділ 1. «Правові засади загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності» складається з 3-х підрозділів.

У підрозділі 1.1. «Загальнообов'язкове державне соціальне страхування – гарантія права громадян на соціальний захист у разі тимчасової втрати працездатності» здобувачка виходить з того, що одним із центральних і загальновизнаних у системі соціальних прав людини є право на соціальний захист. Однак проголошення цього права є важливою, але не єдиною ознакою правопорядку в соціальній сфері. Потрібно створити умови для реалізації відповідного права, що може бути забезпечено надійною системою гарантій у цій царині. Найважливішим чинником реального забезпечення прав людини поряд з їх визнанням, дотриманням і повагою є їх гарантування, що здійснюється за допомоги специфічних засобів – гарантій, які надають усім елементам правового статусу особи реального змісту й завдяки яким стають можливими безперешкодна реалізація прав, їх охорона від можливих протиправних посягань і захист від незаконних порушень.

Система гарантій права людини на соціальний захист – це нормативно визначена, організаційно оформлена й забезпечена державою сукупність взаємопов'язаних умов, способів і засобів, що забезпечують якомога реальніше й повніше здійснення особою цього конституційного права у випадку настання юридично значимого соціального випадку. Без цих гарантій право на соціальний захист перетворюється на намір (побажання) у відповідній сфері, який не має жодної практичної цінності ні для окремої людини, ні для суспільства загалом.

Обстоюється позиція, що загальнообов'язкове державне соціальне страхування є основною матеріальною гарантією реалізації права громадян на соціальний захист у разі тимчасової втрати ними працездатності. Його головна суть і призначення зводяться до отримання застрахованою особою від страховика в разі настання страхового випадку матеріального забезпечення (допомоги по тимчасовій непрацездатності, по вагітності й пологах, на поховання) і соціальних послуг (оплати лікування в реабілітаційних відділеннях санаторно-курортного закладу після перенесених захворювань і травм) за рахунок страхувальника.

У підрозділі 1.2. «Поняття і суттєві ознаки загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності» формулюється таке визначення правової конструкції «загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності»: це гарантована державою система прав та обов'язків, що передбачає у випадку тимчасової непрацездатності, вагітності й пологів, смерті, перенесених захворювань і травм на умовах, у порядку й розмірах, установлених законодавством, матеріальне забезпечення й надання соціальних послуг за рахунок коштів Фонду соціального страхування України, що формуються шляхом сплати страхових внесків, а також з інших передбачених законом джерел.

З метою створення стабільної системи дієвих правових гарантій соціального захисту працюючих громадян у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, вагітністю й пологами, нещасним випадком на виробництві і професійним захворюванням, охороною життя і здоров'я цих осіб пропонується ст. 2 «Законодавство України про соціальне страхування» Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» сформулювати в такій редакції:

«1. Законодавство про соціальне страхування складається з Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, Кодексу законів про працю України, цього Закону і прийнятих відповідно до них інших нормативно-правових актів.

2. Якщо міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлено інші норми, ніж ті, що передбачені законодавством України про соціальне страхування, застосовуються норми міжнародного договору.

3. Виключно цим Законом визначаються: (а) коло осіб, які підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню; (б) види матеріального

забезпечення й соціальних послуг; (в) умови, розміри й порядок їх призначення; (г) джерела формування коштів, що спрямовуються на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, і порядок їх використання; (д) організація загальнообов'язкового державного соціального страхування й порядок управління ним.

4. Дія інших нормативно-правових актів поширюється на врегульовані цим Законом відносини лише в передбачених ним випадках або в частині, яка йому не суперечить.

5. З питань, що регулюються цим Законом, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, посадові особи цих органів діють виключно на підставах, у спосіб і в межах, передбачених ним».

У підрозділі 1.3. «Становлення й розвиток в Україні правового регулювання загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності» авторка наполягає на тому, що принцип історизму вимагає з'ясування закономірностей: (а) генези загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, (б) переходу від одного якісно визначеного ступеня його розвитку до наступного, (в) трансформації елементів попереднього ступеня в наступний на новому етапі розвитку. Однак його застосування неможливе без принципу об'єктивності, оскільки більша частина дослідження ґрунтується на даних, отриманих раніше, а їх застосування вимагає врахування ідеологічних особливостей досліджуваних періодів. Саме вивчення історико-правового досвіду намітило шлях, яким має піти соціальне страхування – від страхування добровільного до обов'язкового, від забезпечення окремих видів потреби до забезпечення всієї сукупності соціального ризику, всіх форм втрати працездатності. Стало зрозумілим, що соціально-страхове законодавство може бути визнано ефективним за виконання певних умов, а саме якщо: а) воно поширюється на максимально більше число осіб, які опинились у складних життєвих обставинах; б) у ньому дотримуються принципи рівноправності і справедливості; в) забезпечується належний рівень життя непрацездатних осіб; г) держава стосовно громадян виконує взяті на себе зобов'язання й не допускає зниження вже досягнутого рівня соціальних гарантій.

Установлено, що історична генеза правового регулювання в Україні загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності включає такі періоди: 1-й – до 1917 р.; 2-й – (1917–1932 рр.); 3-й – (1933–1990 рр.); 4-й – (1991–1997 рр.); 5-й – (1998 р. – до сьогодні). Виокремленні й зазнали поглибленого аналізу суттєві тенденції кожного із цих періодів.

Розділ 2. «Сутність і суб'єкти правовідносин із загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності» містить 2 підрозділи.

У підрозділі 2.1. «Сутність правовідносин із загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності» виявлено, що суттєвими ознаками правовідносин із загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, що розкривають їх природу, є:

а) публічність. Підтримка робочої сили здоровою й енергійною має важливе значення не тільки для самих працівників, а й для держави та суспільства загалом. Кращим запобіжним заходом для цього є створення системи соціального страхування, яка надає всім особам, до яких вона застосовується, чітко встановлені права (пreamбула Рекомендації МОП №29 «Про загальні принципи страхування у разі хвороби» 1927 р.). Визнаючи важливість упорядкування відповідних відносин, саме страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності держава визнає загальнообов'язковим. Ні роботодавець, ні працівник, ні навіть вони разом за обопільною згодою на можуть відмовитися від цього страхування, а будь-які договори щодо цього є незаконними;

б) комплексність. Соціально-страхові правовідносини у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності не є однорідними за своїм змістом, а утворюють певну систему (комплекс) – упорядковану сукупність взаємопов'язаних і взаємодіючих між собою складників, що має відносну самостійність, органічну єдність, характеризується внутрішньою цілісністю й автономністю функціонування. Указана система включає правовідносини: а) між страхувальником і застрахованою особою з приводу здійснення соціального страхування цієї особи; б) між страхувальником і страховиком щодо внесення останньому страхових внесків за застрахованого; в) між страховиком або уповноваженими ним органами (особами) і застрахованою особою або членом її сім'ї з приводу надання матеріального забезпечення або соціальних послуг;

в) оплатність. Фонд соціального страхування України є відокремленим від Державного бюджету України і не формується за рахунок його коштів. Основними джерелами коштів Фонду є страхові внески страхувальників і застрахованих осіб. Страхові внески встановлюються на календарний рік у відсотках: для роботодавців – до сум фактичних витрат на оплату праці та інших виплат найманим працівникам; для фізичних осіб – до сум оподаткованого доходу;

г) тривалість існування правовідносин. Передбачається, що вони не припиняються після отримання застрахованою особою матеріального забезпечення чи соціальної послуги. Кожного разу, коли з особою трапляється страхових випадок, вона може скористатися правом на ту чи іншу допомогу чи послугу. Ні кількість ні тривалість реалізації нею своїх прав не впливають на саме існування правовідносин;

г) супроводжуючий характер стосовно трудових правовідносин. Страхуванню у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності підлягають особи, які працюють на умовах трудового договору (контракту) на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форми власності й господарювання. Інакше кажучи, застрахованою може бути тільки особа, яка

перебуває з роботодавцем у трудових правовідносинах. За відсутності в неї статусу працівника, вона може долучитися до соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності виключно на добровільних засадах.

У підрозділі 2.2. «Система суб'єктів правовідносин із загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності» обґрунтовується, що відбитий у чинному законодавстві цивілістичний підхід до системи суб'єктів загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, зосереджуючись на фінансових та організаційних засадах цього виду страхування, поза увагою залишає найвищу соціальну цінність – людину, яка опинилась у складних життєвих обставинах і яка потребує соціального захисту. Соціальне страхування насамперед слід розглядати як гарантію права громадян на матеріальне забезпечення й отримання соціальних послуг у разі тимчасової втрати ними працездатності на засадах соціальної рівності й доступності незалежно від віку, статі, стану здоров'я за рахунок страхових коштів, а вже потім визначати фінансові й організаційні засади ефективного і всестороннього забезпечення реалізації цієї гарантії. При цьому має йтися не тільки про матеріальне забезпечення й отримання соціальних послуг, а й про попередження виникнення складних життєвих обставин.

Головна відмінність між суб'єктами правовідносин із загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності полягає у змісті їх прав та обов'язків, який визначає функцію, яку вони виконують у вказаній соціально-страховій сфері. З урахуванням цього суб'єктів досліджуваних правовідносин треба систематизувати відповідним чином, а саме: а) первинний суб'єкт; б) основні суб'єкти; в) похідні суб'єкти; г) допоміжні (сервісні) суб'єкти.

Розділ 3. «Об'єкт, зміст і генеза правовідносин із загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності» об'єднує 2 підрозділи.

У підрозділі 3.1. «Об'єкт і зміст правовідносин із загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності» об'єкти правовідносин із загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності трактуються як усе те, з приводу чого виникають і реалізуються вказані відносини, тобто все те, що є результатом діяльності їх суб'єктів.

До об'єктів цих правовідносин належать: (а) матеріальне забезпечення, що становить собою періодичну або одноразову грошову виплату, яка має місце у формі допомоги за рахунок коштів Фонду соціального страхування України, з метою повної або часткової компенсації втрати застрахованою особою заробітної плати (доходу) в разі настання в неї одного з передбачених законодавством страхових випадків, і (б) соціальна послуга, тобто комплекс заходів з відновлення

здоров'я застрахованої особи після перенесених нею захворювань і травм, що здійснюються в реабілітаційних відділеннях санаторно-курортних закладів за рахунок коштів цього Фонду.

Установлено, що правовідносини з загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності не є однорідними, а мають складну структуру.

Основний зміст правовідносин із загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності складає право застрахованої особи на матеріальне забезпечення й отримання соціальних послуг і кореспондуючий йому обов'язок страховика забезпечити їх фінансування й виплату за рахунок коштів, основним джерелом яких є страхові внески страхувальника й застрахованої особи.

У підрозділі 3.2. «Підстави виникнення, зміни і припинення правовідносин із загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності» доведено, що підставою виникнення правовідносин із загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності є факт-стан «застрахованність». Громадяни України, іноземці, особи без громадянства і члени їх сімей, які проживають в Україні, право на матеріальне забезпечення й соціальні послуги отримують, тільки будучи застрахованими. Якщо ж вони відповідного статусу не мають, то, навіть знаходячись у складних життєвих обставинах (приміром, та ж хвороба), яких вони не в змозі самотійно подолати, для пом'якшення життєвих труднощів, підтримки соціального статусу й повноцінної життєдіяльності ці особи отримати соціально-страхову допомогу чи послуги не зможуть, але можуть задовольнитися соціальним забезпеченням в іншій організаційно-правовій формі.

Стан застрахованості для працівника виникає з моменту допуску його до роботи після укладення з ним трудового договору, оформленого наказом чи розпорядженням роботодавця, й повідомлення Державної фіскальної служби або її територіальних органів про прийняття вказаної особи на роботу. У момент її звільнення закінчується і її факт-стан «застрахованність», а значить, припиняються і правовідносини із загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності. Після звільнення працівника підприємство не несе обов'язку страхувальника, як і платника страхових внесків. Особам, яким після звільнення нараховано допомогу по тимчасовій непрацездатності, єдиний внесок на зазначені суми не нараховується.

Матеріальне забезпечення й надання соціальних послуг у рамках правовідносин із загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності мають місце за додаткової (окрім факту-стану «застрахованність») наявності таких юридичних фактів, як настання страхового ризику й рішення комісії (уповноваженого) із соціального страхування. У цьому випадку йдеться про фактичний склад як підставу виникнення

відповідних соціально-страхових правовідносин.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення й запропоновано вирішення наукового завдання, що полягає в комплексному опрацюванні правовідносин із загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності шляхом з'ясування їх юридичної природи, визначення місця в системі організаційно-правових форм соціального забезпечення осіб, які тимчасово втратили працездатність, в окресленні основних тенденцій розвитку й сучасного стану правового впорядкування відносин у досліджуваній сфері, у виявленні проблем, що виникають при їх урегулюванні, а також в опрацюванні конкретних пропозицій щодо їх розв'язання. У зв'язку із цим сформульовані певні висновки, пропозиції й рекомендації, основні з яких зводяться до нижченаведеного.

1. Система гарантій права людини на соціальний захист – це нормативно визначена, організаційно оформлена й забезпечена державою сукупність взаємопов'язаних умов, способів і засобів, що забезпечують якомога реальніше й повніше здійснення особою цього конституційного права у випадку настання юридично значимого соціального випадку.

Загальнообов'язкове державне соціальне страхування є основною матеріальною гарантією реалізації права громадян на соціальний захист у разі тимчасової втрати ними працездатності. Його головна суть і призначення зводяться до отримання застрахованою особою в разі настання страхового випадку від страховика матеріального забезпечення (допомоги по тимчасовій непрацездатності, по вагітності й пологах, на поховання) і соціальних послуг (оплати лікування в реабілітаційних відділеннях санаторно-курортного закладу після перенесених захворювань і травм) за рахунок страхувальника.

2. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності – це гарантована державою система прав та обов'язків, що передбачає у випадках тимчасової непрацездатності, вагітності й пологів, смерті, перенесених захворювань і травм на умовах, у порядку й розмірах, установлених законодавством матеріальне забезпечення й надання соціальних послуг за рахунок коштів Фонду соціального страхування України, що формуються шляхом сплати страхових внесків, а також з інших передбачених законом джерел.

З метою поліпшення правозастосовної практики й уникнення спірних ситуацій у розглядуваній сфері це визначення має бути закріплено законодавчо.

3. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності – це: (а) організаційно-правова форма соціального забезпечення осіб, які тимчасово втратили працездатність; (б) воно зумовлено тимчасовою непрацездатністю – обставиною, внаслідок якої застрахована особа або члени її сім'ї можуть втратити засоби для

свого існування і змушені отримувати матеріальне забезпечення й соціальні послуги; (в) становить систему прав та обов'язків у відповідній сфері; (г) при страхуванні реалізацію застрахованими особами своїх прав гарантує держава; (г) воно полягає у наданні матеріального забезпечення й соціальних послуг у випадках, порядку, в розмірах і на умовах, установлених законодавством; (д) зобов'язання щодо надання застрахованим особам матеріального забезпечення й соціальних послуг покладається на Фонд соціального страхування України.

4. Сучасний стан нормативно-правового забезпечення соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності не можна об'єктивно і глибоко зрозуміти поза його історичним розвитком, оскільки він є результатом цього процесу. Усвідомлення нами суті, значення, цілей, завдань і принципів указанного різновиду соціального страхування також прийшло поступово. Першочерговими завданнями видиться відновлення перерваної за радянської доби спадкоємності в розвитку соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності з попереднім періодом його існування, а також творче сприйняття всього цінного, що було накопичено в перебігу цього процесу.

Становлення й розвиток правового регулювання загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності в Україні включає такі періоди: 1-й – (до 1917 р.); 2-й (1917–1932 рр.); 3-й (1933–1990 рр.); 4-й (1991–1997 рр.); 5-й (1998 р. – до сьогодні). Виокремленні й зазнали аналізу суттєві тенденції кожного із цих етапів.

5. Правовідносини із загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності – це врегульована соціально-страховим законодавством система триваючих оплатних публічних відносин, яка супроводжує трудові і яка передбачає у випадках тимчасової непрацездатності, вагітності й пологів, смерті, перенесення захворювань і травм гарантоване державою надання страховиком застрахованій особі, а в окремих випадках – членам її сім'ї матеріальне забезпечення й соціальні послуги за рахунок коштів, що формуються страхувальниками шляхом сплати страхових внесків.

6. Суттєвими ознаками правовідносин із загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, що розкривають їх природу, є публічність, комплексність, оплатність, тривалість, супроводжуючий характер щодо трудових правовідносин.

7. Суб'єктами правовідносин із загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності є правосуб'єктні за нормами права соціального забезпечення особи, які взаємодіючи між собою, реалізують суб'єктивні права й виконують юридичні обов'язки у вказаній соціально-страховій сфері. Головна відмінність між зазначеними суб'єктами правовідносин полягає у змісті їх прав та обов'язків, що визначає функцію, яку вони виконують у вказаній соціально-страховій царині. З урахуванням цього суб'єктів правовідносин із

загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності слід систематизувати відповідним чином, а саме:

а) первинний суб'єкт – застрахована особа, на користь якої провадиться соціальне страхування. Увесь соціально-страховий механізм створений і функціонує, щоб гарантувати реалізацію прав застрахованих осіб. Фактично це особа, інтерес якої служить об'єктом соціального страхування, бо без неї останнє не має жодного сенсу;

б) основні суб'єкти – страхувальник, страховик, держава та її органи. Усі вони гарантують реалізацію прав застрахованої особи на матеріальне забезпечення й отримання нею соціальних послуг у випадку тимчасової втрати працездатності;

в) похідні суб'єкти – члени сім'ї застрахованої особи, іноземці, особи без громадянства, юридичні чи фізичні особи, які здійснили поховання застрахованої особи, уповноважені державні органи, Громадська рада Фонду соціального страхування України, комісія (уповноважений) із соціального страхування підприємства, установи чи організації та ін. Суть цих суб'єктів полягає в тому, що їх здатність до правоволодіння в рамках загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності є вторинною стосовно правосуб'єктності його первинного й основних суб'єктів;

г) допоміжні (сервісні) суб'єкти – медичні заклади, лікуючі лікарі, санаторно-курортні заклади, протезно-ортопедичні підприємства та ін. Суть цих суб'єктів полягає в тому, що їх здатність до правоволодіння спрямована на обслуговування функціонування первинного й основних суб'єктів як повноцінних учасників соціально-страхових відносин.

8. Під об'єктами правовідносин із загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності слід розуміти все те, з приводу чого виникають і відбуваються вказані відносини, тобто все те, що є результатом діяльності їх суб'єктів. До об'єктів цих правовідносин належать: (а) матеріальне забезпечення, що становить собою періодичну або одноразову грошову виплату, яка має місце у формі допомоги за рахунок коштів Фонду соціального страхування України, з метою повної або часткової компенсації втрати застрахованою особою заробітної плати (доходу) в разі настання в неї одного з передбачених законодавством страхових випадків; (б) соціальна послуга, тобто комплекс заходів з відновлення здоров'я застрахованої особи після перенесених нею захворювань і травм, що здійснюються в реабілітаційних відділеннях санаторно-курортних закладів за рахунок коштів цього Фонду.

9. Чинне національне законодавство єдиним критерієм від якого залежить розмір допомоги по тимчасовій непрацездатності визнає страховий стаж особи, причому вказаний розмір не залежить від тривалості непрацездатності. Визнаючи, що кожна людина має відповідні права на соціальний захист і охорону здоров'я, а забезпечення їх належної реалізації є пріоритетним напрямком діяльності суспільства й держави, вважаємо, що піклування про здоров'я працівника є не тільки

завданням держави й роботодавця, а і його власним обов'язком. Державна ж політика щодо призначення й виплати допомог по тимчасовій непрацездатності повинна мати ще й попереджувально-профілактичну спрямованість. З огляду на це пропонуємо доповнити ст. 24 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» такими нормами: (а) допомога по тимчасовій непрацездатності призначається в розмірі 80 % середньоденної заробітної плати (доходу) за перші 7 календарних днів непрацездатності і 100 % – за подальші календарні дні безперервної тимчасової непрацездатності; (б) необхідно зняти обмеження щодо суми допомоги по тимчасовій непрацездатності розміром максимальної величини бази нарахування єдиного внеску для працівників, які внаслідок належного піклування про власне здоров'я протягом 5-ти останніх років не зверталися за отриманням указаної допомоги.

10. Правовідносини із загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності не є однорідними, а мають складну структуру. Ті з них, що формують комплексні соціально-страхові правовідносини, у багатьох випадках мають різну галузеву належність. Так, відносини з реалізації матеріального забезпечення й надання соціальних послуг застрахованим особам регулюються нормами права соціального забезпечення. Оскільки Фонд соціального страхування України є самостійною юридичною особою, що бере участь у цивільному обороті й фінансує соціальну сферу (в тому числі й у рамках договірних відносин), виникають відносини, що впорядковуються цивільним правом. У процесі діяльності Фонду й уповноважених державних органів мають місце й відносини управлінські, що регламентуються адміністративно-правовими нормами (зокрема, виникаючі при притягненні до адміністративної відповідальності, відносини з прийняття фондами нормативних актів та ін.). До предмета фінансового права належать відносини, що мають місце при формуванні, розподілі й використанні фінансових ресурсів Фонду. Окремі соціально-страхові аспекти відносин між роботодавцем і працівником (наприклад, повідомлення центрального органу виконавчої влади з питань забезпечення формування й реалізації державної політики з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування про прийняття працівника на роботу, ведення трудових книжок, переведення на легшу роботу тощо) входять до предмета трудового права.

11. Без чітко встановлених суб'єктивних прав і юридичних обов'язків суб'єктів досліджуваних правовідносин реальна їх поведінка буде невизначеною, хоча й залишиться при цьому юридично значимою. Дії учасників набувають правової форми тільки у тому випадку, якщо вони опосередковані й відбуваються у межах прав та обов'язків, передбачених соціально-страховою нормою, причому останні мають відповідати моделі поведінки суб'єктів, закладеній указаною правовою нормою.

Основний зміст правовідносин із загальнообов'язкового державного соціального страхування

у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності складає право застрахованої особи на матеріальне забезпечення й отримання нею соціальних послуг і кореспондуючий йому обов'язок страховика забезпечити їх фінансування й виплату за рахунок коштів, основним джерелом яких є страхові внески страхувальника й застрахованої особи.

12. Підставою виникнення правовідносин із загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності є факт-стан «застрахованність». Громадяни України, іноземці, особи без громадянства і члени їх сімей, які проживають в Україні, право на матеріальне забезпечення й соціальні послуги отримують тільки будучи застрахованими. Якщо ж вони відповідного статусу не мають, то, навіть знаходячись у складних життєвих обставинах (приміром, та ж хвороба), яких вони не в змозі самотійно подолати, для пом'якшення життєвих труднощів, підтримки соціального статусу й повноцінної життєдіяльності ці особи отримати не зможуть ні соціально-страхової допомоги, ні послуг, але можуть задовольнитися соціальним забезпеченням в іншій організаційно-правовій формі.

Стан застрахованості для працівника виникає з моменту допуску його до роботи після укладення з ним трудового договору, оформленого наказом чи розпорядженням роботодавця, й повідомлення Державної фіскальної служби або її територіальних органів про прийняття вказаної особи на роботу. У момент її звільнення закінчується і її факт-стан «застрахованність», а значить, припиняються і правовідносини із загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності. Після звільнення працівника підприємство не несе обов'язку страхувальника, як і платника страхових внесків. Особам, яким після звільнення нараховано допомогу по тимчасовій непрацездатності, єдиний внесок на зазначені суми не нараховується.

Матеріальне забезпечення й надання соціальних послуг у рамках правовідносин із загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності мають місце за додаткової (окрім факту-стану «застрахованність») наявності таких юридичних фактів, як настання страхового випадку й рішення комісії (уповноваженого) із соціального страхування.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Божко Д. В. Становлення та розвиток правового інституту соціального забезпечення у зв'язку із тимчасовою непрацездатністю. *Право та інновації*. 2015. № 3. С. 108-114.
2. Божко Д. В. Система суб'єктів правовідносин із загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. №1. С. 94–97.

3. Божко Д. В. Об'єкт правовідносин із загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. №2. С. 51–54.

4. Bozhko D. V. To the issue on legal status of subject of legal relations on compulsory state social insurance in case of temporary disability. *Visegrad journal on human rights*. 2017. №1. p. 73–77.

5. Божко Д. В. Поняття і природа правовідносин із загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Юриспруденція»*. 2017. Вип. 25. С. 73–76.

6. Божко Д.В. Підвищення державних соціальних стандартів як курс на якісні зміни в житті людей. *Актуальні проблеми трудового права і права соціального забезпечення: V Міжнародної науково-практичної конференції (м.Харків, 27-28 вересня 2013 р.)*. Харків. 2013. С.548-552.

7. Божко Д.В. Державні соціальні стандарти як гарантія права на соціальне забезпечення. *Актуальні питання теорії та практики застосування сучасного вітчизняного та міжнародного права: Міжнародна науково-практична конференція (м. Київ, 15-16 червня 2013 р.)*. 2013. С.51-54.

8. Божко Д. В. Право на матеріальне забезпечення у разі тимчасової втрати непрацездатності. *Актуальні питання інтелектуальної власності та інноваційного розвитку: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 21 берез. 2014)*. Харків. 2014. С. 260–264.

9. Божко Д. В. Теоретико-правові підходи щодо визначення соціального забезпечення у зв'язку із тимчасовою втратою працездатності. *Верховенство права-основоположний принцип правової держави: V Науковий круглий стіл молодих вчених, аспірантів та магістрів (м. Харків, 07 листопада 2014)*. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. – С. 35 – 39.

10. Божко Д. В. Становлення та розвиток соціального забезпечення у зв'язку із тимчасовою непрацездатністю. *Від громадянського суспільства – до правової держави: міжнародна конференція молодих вчених та студентів, (м. Харків, 24 квітня 2015)*. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – С. 38 – 44.

11. Божко Д. В. Суб'єкти правовідносин із загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності. *Суверенність, незалежність, конституційність: становлення та розвиток української держави: зб. матеріалів II наук.-практ. конф. (м. Харків, 12 черв. 2015)*. Харків, 2015. С. 41–43.

12. Божко Д. В. Публічність як ознака правовідносин із загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності. *Актуальні проблеми правового регулювання в Україні та країнах ближнього зарубіжжя (у контексті євроінтеграційних процесів): матеріали V міжнародної науково-практичної інтернет конференції (м. Львів, 30 листоп. 2015.)*. Львів : Львів. комерц. академ., 2015. С. 57–58.

13. Божко Д. В. Розвиток інституту соціального забезпечення у зв'язку із тимчасовою непрацездатністю у XX столітті. *Національні та міжнародні механізми захисту прав людини: тези доп. Всеукр. круглого столу* (м. Харків, 20 квіт. 2016). Харків, 2016. С. 161–164.

АНОТАЦІЯ

Божко Д. В. Правовідносини із загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.05 «Трудове право; право соціального забезпечення». – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України. – Харків, 2017.

Правовідносини із загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності розглянуті в дисертації як урегульована соціально-страховим законодавством система триваючих оплатних публічних відносин, які супроводжують трудові, яка передбачає у випадку тимчасової непрацездатності, вагітності й пологів, смерті, перенесених захворювань і травм гарантоване державою надання страховиком застрахованій особі, а в окремих випадках і членам її сім'ї матеріального забезпечення й соціальних послуг за рахунок коштів, що формуються страховальниками шляхом сплати страхових внесків.

Обґрунтовано класифікацію суб'єктів цього виду соціально-страхових правовідносин на такі види: а) суб'єкт первинний – застрахована особа; б) основні – страховальник, страховик, держава; в) похідні – члени сім'ї застрахованої особи, іноземці, особи без громадянства, юридичні чи фізичні особи, які поховали застраховану особу, уповноважені державні органи, Громадська рада Фонду соціального страхування України, комісія (уповноважений) із соціального страхування підприємства, установи чи організації та ін.; г) допоміжні (сервісні) – медичні заклади, лікуючі лікарі, санаторно-курортні заклади, протезно-ортопедичні підприємства та ін.

Обстоюється позиція, що об'єктами досліджуваних правовідносин є матеріальне забезпечення й соціальна послуга.

Ключові слова: соціальний захист, загальнообов'язкове державне соціальне страхування, правовідносини, страховий випадок, тимчасова втрата працездатності, вагітність і пологи, застрахована особа, працівник, страховальник, страховик, матеріальне забезпечення, соціальна послуга.

АННОТАЦИЯ

Божко Д. В. Правоотношения по общеобязательному государственному социальному страхованию в связи с временной потерей трудоспособности. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.05 «Трудовое право; право социального обеспечения». – Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Министерство образования и науки Украины. – Харьков, 2017.

Правоотношения по общеобязательному государственному социальному страхованию в связи с временной потерей трудоспособности рассмотрены в рукописи как урегулированная социально-страховым законодательством система длящихся оплатных публичных отношений, сопровождающих трудовые, которая в случае временной неработоспособности, беременности и родов, смерти, перенесенных заболеваний и травм предусматривает гарантированное государством предоставление страховщиком застрахованному лицу, а в отдельных случаях и членам его семьи материального обеспечения и социальных услуг за счет средств, формирующихся страхователями путем уплаты страховых взносов.

Обоснована классификация субъектов этого вида социально-страховых правоотношений на следующие виды: а) субъект первичный – застрахованное лицо; б) основные – страхователь, страховщик, государство; в) производные – члены семьи застрахованного лица, иностранцы, лица без гражданства, юридические или физические лица, осуществившие захоронение застрахованного лица, уполномоченные государственные органы, Общественный совет Фонда социального страхования Украины, комиссия (уполномоченный) по социальному страхованию предприятия, учреждения или организации и др.; г) вспомогательные (сервисные) – медицинские заведения, лечащие врачи, санаторно-курортные заведения, протезно-ортопедические предприятия и др.

Отстаивается позиция, что объектами исследуемых правоотношений являются: (а) материальное обеспечение – периодическая или разовая денежная выплата, производимая в форме помощи за счет средств Фонда социального страхования Украины, с целью полной или частичной компенсации потери застрахованным лицом заработной платы (дохода) в случае наступления у него одного из предусмотренных законодательством страховых случаев, и (б) социальная услуга – комплекс мер по возобновлению здоровья застрахованного лица после перенесенных им заболеваний и травм, осуществляемых в реабилитационных отделениях санаторно-курортных заведений за счет средств Фонда социального страхования Украины.

Доказано, что основанием возникновения рассматриваемых правоотношений является факт-состояние «застрахованность». Материальное обеспечение и предоставление социальных услуг имеет место при дополнительном, кроме указанного факта-состояния, наличии таких юридических фактов, как наступление страхового случая и решение комиссии (уполномоченного) по социальному страхованию.

Ключевые слова: социальная защита, общеобязательное государственное социальное страхование, правоотношения, страховой случай, временная потеря трудоспособности, беременность и роды, застрахованное лицо, работник, страхователь, страховщик, материальное обеспечение, социальная услуга.

SUMMARY

Bozhko D. V. Relationships on compulsory state social insurance due to temporary disability
- *The manuscript.*

Thesis for the degree of Candidate of Legal Sciences in specialty 12.00.05 – labor law; social security law. – Yaroslav Mudriy National Law University, the Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kharkiv, 2017.

Relationships on compulsory state social insurance due to temporary disability considered as settled by social-insurance law system of ongoing paid public relations that involves, guaranteed by the state, providing by the insurer to the insured person, and in some cases to the members of his family, the financial security and social services by the funds generated by the policyholders pay premiums in the case of temporary disability, pregnancy and childbirth, death, illness injuries.

It's grounded the classification of subjects of this kind of social-insurance relationships into the following types: a) initial subjects - the insured person; b) basic subjects - the insured, the insurer, the state; c) derivatives subjects - insured family members, foreigners, stateless persons, legal or natural persons buried insured person, authorized government agencies, Public Council of Social Insurance Fund of Ukraine, commission (commissioner) for social insurance company, institution or organization etc.; d) auxiliary (service) subjects - hospitals, doctor, spa facilities, orthopedic enterprise and others.

It's advocated the position that the objects of studied relationship are material support and social services.

Keywords: social security, compulsory social insurance, legal relations, insurance case, temporary disability, pregnancy and childbirth, the insured person, employee, insurer, financial support, social services.

Відповідальна за випуск
Кандидат юридичних наук, доцент Юшко А.М.

Підписано до друку 29.09.2017. Формат 60x90 1/16.

Папір офсетний. Гарнітура Таймс.

Ум. друк. арк. 0,7 Обл.-вид. арк. 0,9.

Тираж 100 прим. Зам. № 577.

Друкарня ФОП “Леонов”
61023, м. Харків, вул. Весніна, 12.
Тел. (057) 717-28-80